

Εκκλησία και πολιτισμός, από την πτώση στην ευχαριστία.

Σεβασμιώτατε Ποιμενάρχα της Αγιοτόκου και Θεοφιλούς επαρχίας Αιτωλοακαρνανίας κ. κ. Δαμασκηνέ, ευλογείτε!

Αγαπητοί και ευλογημένοι εν Χριστώ αδελφοί, χαίρετε πάντοτε!

Μετά λόγων απείρου ευχαριστίας για την τιμητική πρόσκληση προσέρχομαι στο βήμα, προκειμένου να καταθέσω στην αγάπη Σας κάποιες σκέψεις γύρω από το θέμα: «Εκκλησία και πολιτισμός, από την πτώση στην ευχαριστία».

Ένα θέμα εξαιρετικά σημαντικό για την αυτοσυνειδησία μας είναι το θέμα της σχέσης που υπάρχει ανάμεσα στην Εκκλησία και στον πολιτισμό. Για να προσεγγίσουμε αυτό το ζήτημα είναι απαραίτητο να προσεγγίσουμε και να κατανοήσουμε τις δύο έννοιες των λέξεων «Εκκλησία» και «πολιτισμός».

Είναι πολύ δύσκολο να συλλάβουμε το νόημα της Εκκλησίας, αφού δεν υπάρχει μόνον ένας ορισμός που να την προσδιορίζει. Λέμε ότι η Εκκλησία είναι το ζωντανό σώμα του Χριστού ή ότι είναι ένας θεοϊδρυτος οργανισμός ή ότι είναι το σύνολο των πιστών που μαζί με τους ποιμένες συγκεντρώνονται στους Ναούς για τη λατρεία του Θεού. Όλ' αυτά προσδιορίζουν κομμάτια της Εκκλησίας, αλλά δεν την ορίζουν στο σύνολό της. Εάν θέλαμε να κατανοήσουμε κάπως ακριβέστερα την Εκκλησία, θα μπορούσαμε να πούμε ότι αυτή είναι μία κοινωνία αγάπης. Είναι η κοινωνία της αγάπης του Θεού προς την ανθρωπότητα, των ανθρώπων προς τον Θεό και των ανθρώπων μεταξύ τους. Αυτή η αγάπη είναι άνευ όρων και ορίων. Ξεκινάει από την άρρηκτη και ουσιαστική αγάπη μεταξύ των προσώπων της Αγίας Τριάδας και απλώνεται ως υπαρξιακή ανάγκη και πραγματικότητα σε ολόκληρη την κτίση. Η ενότητα της αγάπης προσδιορίζει το έργο και τη δύναμη της Εκκλησίας. Η Εκκλησία ως κοινωνία αγάπης δεν είναι μία κατάσταση συναισθήματος ή ωραίων σκέψεων. Είναι μία εμπειρία αλληλοπεριχώρησης, συμπαράστασης, γνώσης και κατανόησης του ενός προς τον άλλο. Είναι ένα βίωμα αγνής και άδολης ένωσης μέσα στα πλαίσια του σεβασμού και της ελευθερίας.

Ως κοινωνία αγάπης η Εκκλησία υπάρχει πριν από την πτώση των πρωτοπλάστων. Μέσα στην Εδέμ συμπτύχθηκε η πρώτη Εκκλησία με τον δεσμό της αγάπης ανάμεσα στον Θεό και στον άνθρωπο και τον δεσμό της αγάπης ανάμεσα στους δύο πρωτοπλάστους. Ο διάβολος επιβουλεύτηκε την πρώτη αυτή Εκκλησία. Μηχανεύτηκε τον τρόπο με τον οποίο θα γκρέμιζε τον σύνδεσμο της αγάπης και θα διέλυε την Εκκλησία, διότι γνωρίζει πολύ καλά ότι μόνο μέσα από την Εκκλησία, δηλαδή μέσα

από την αγαπητική ενότητα Θεού και ανθρώπων, μπορεί ο άνθρωπος να ομοιωθεί με τον Πλάστη του και να γίνει κατά χάριν Θεός.

Με την πονηριά του διαβόλου και με την αμετανοησία των πρωτοπλάστων ήλθε η πτώση. Έσπασε η αγάπη. Ο Θεός δεν έπαψε να αγαπάει τον άνθρωπο. Ο άνθρωπος, όμως, έχασε την αγάπη για τον Θεό. Ο Θεός από Πατέρα έγινε ανάμνηση. Η αγάπη για τον Θεό έγινε κάτι περιστασιακό. Ο άνθρωπος λησμόνησε τον Θεό και άρχισε να Τον αναζητάει μόνον στις δύσκολες στιγμές του. Η αδιάλειπτη κοινωνία με τον Θεό έγινε περιστασιακή. Ο Θεός έγινε τιμωρός. Έγινε αυστηρός επιτηρητής και δικαστής σκληρός και άτεγκτος. Όταν χάθηκε η αγάπη για τον Θεό, πληγώθηκε και η αγάπη για τον άλλο άνθρωπο καθώς και η αγάπη για όλα τα άλλα πλάσματα. Χωρίς αγάπη προς τον Θεό και προς τους άλλους η Εκκλησία τραντάχτηκε, αλλά δεν εξαφανίστηκε. Η Σοφία του Θεού έκανε τα δέοντα, με σκοπό να συμφιλιώσει τον άνθρωπο με τον Πατέρα του, με τους άλλους ανθρώπους και με την κτίση. Ο τέλειος Θεός έγινε και τέλειος άνθρωπος. Συνέτριψε το κακό, εξευτέλισε τον διάβολο και έκανε την Εκκλησία να λάμψει με το φως του Παραδείσου. Ο πιστός μέσα στην Εκκλησία, δηλαδή μέσα στην εμπειρία της αγάπης, αναιρεί την πτώση, διορθώνει τα λάθη, πολεμάει την αμαρτία και πορεύεται στον θρίαμβο της τελείωσης, που είναι η συμμετοχή του στην άκτιστη δόξα της Αγίας Τριάδας.

Αφού είδαμε επί τροχάδην τη ρίζα και την πορεία της Εκκλησίας, ας εξετάσουμε τώρα και την έννοια της λέξης «πολιτισμός». Είναι πολύ δύσκολο να ορίσουμε τι είναι ο πολιτισμός. Θα μπορούσαμε ίσως να πούμε ότι πολιτισμός είναι το πνευματικό και υλικό αποτύπωμα που αφήνει ο άνθρωπος στο πέρασμά του από τον χώρο και τον χρόνο. Ο πολιτισμός χωρίζεται σε κατηγορίες. Έχουμε τον υλικό πολιτισμό, τον τεχνολογικό πολιτισμό, τον πνευματικό πολιτισμό και τον πολιτισμό της ψυχής. Ο υλικός πολιτισμός ξεκινάει από τα πρώτα ρούχα, με τα οποία κάλυψε ο άνθρωπος τη γύμνια του, καθώς εγκατέλειπε την Εδέμ, και φτάνει στη σημερινή εποχή με τα αμέτρητα υλικά αγαθά που μας περιβάλλουν, για να κάνουν τη ζωή απολαυστική και ευχάριστη. Ο τεχνολογικός πολιτισμός ξεκινάει από τα πρωτόγονα εργαλεία επιβίωσης των πρώτων ανθρώπων, σημαδεύεται από την εύρεση της φωτιάς και του τροχού και φτάνει στη σημερινή εποχή της τεχνητής νοημοσύνης και των ιλιγγιωδώς εξελισσόμενων τεχνολογικών επιτευγμάτων. Ο πνευματικός πολιτισμός ξεκινάει από την πρώτη ανθρώπινη σκέψη και συνεχίζεται αδιάκοπα από γενιά σε γενιά με τις ποικιλόμορφες πνευματικές επιδόσεις. Ο πολιτισμός της ψυχής αρχίζει από το πρώτο σκίρτημα της ψυχής του Αδάμ στην κοινωνία του με τον Θεό και προοδεύει με την καλλιέργεια της ψυχής και την ποιότητα της αρετής.

Οι καρποί του πολιτισμού είναι η τεχνολογία, η επιστήμη, η τέχνη και η φιλοσοφία. Η τεχνολογία παράγει τα εργαλεία εκείνα με τα οποία γίνεται η ζωή εύκολη και ευχάριστη. Η επιστήμη παράγει τη γνώση της κτιστής πραγματικότητας. Η γνώση γίνεται ένα εργαλείο, που το παίρνει η τεχνολογία και το χρησιμοποιεί για τον άνθρωπο. Η φιλοσοφία χτίζει τον τρόπο της σκέψης, με τον οποίο ο άνθρωπος απαντάει στα υπαρξιακά του ερωτήματα και ψηλαφεί τα μεγάλα θέματα του κόσμου και της ζωής. Η τέχνη είναι η αναζήτηση του ωραίου. Η τέχνη είναι μεταπτωτικό γεγονός, ενώ ο πολιτισμός ως ανθρώπινο αποτύπωμα υπήρχε και πριν από την πτώση.

Μέσα στον κήπο της Εδέμ ο άνθρωπος δεν είχε ανάγκη να αναζητήσει το ωραίο, διότι κοινωνούσε με την απόλυτη ομορφιά, που είναι ο Θεός. Η τέχνη γεννήθηκε σαν ανθρώπινη ανάγκη μετά την απώλεια του Θεού. Ο άνθρωπος σαν εικόνα του Θεού αναζητάει το πρότυπό του. Όταν έχασε τον Θεό, έχασε το αρχέτυπο της μορφής του. Έχασε την ωραιότητα της κοινωνίας της αγάπης. Έχασε την αρμονία, το μέτρο και την πληρότητα του Παραδείσου. Στην κοιλάδα του πόνου, των δακρύων, της αγωνίας και του κόπου, όπου αυτοκαταδικάστηκε να ζει, ψάχνει να βρει ο,τι έχασε. Έτσι η ψυχή και το πνεύμα του δημιουργήσαν την τέχνη σαν εγχείρημα αναζήτησης της χαμένης ομορφιάς.

Η τέχνη είναι η αγωνία της ψυχής να εκφραστεί. Με την τέχνη η ψυχή προσπαθεί να ψηλαφίσει την ωραιότητα που έχασε με την αμαρτία. Η τέχνη ως έκφραση της ψυχής ποικίλλει. Η ψυχή εκφράζεται από το περίσσειμά της. Όταν μέσα στην ψυχή περισσεύει η ομορφιά, δημιουργεί αριστουργήματα. Όταν η ψυχή βασανίζεται από την ασχήμια της αμαρτίας, δημιουργεί τερατουργήματα, που ο κόσμος τα ονομάζει «τέχνη», αλλά είναι οικτρά αποτυπώματα της ανθρώπινης αστοχίας. Έτσι η τέχνη από εργαλείο έκφρασης του ωραίου έγινε εργαλείο έκφρασης κάθε παραλογισμού, αρρωστημένης ιδιορρυθμίας, εσωτερικής δυσμορφίας και ανισορροπίας.

Τούτο το δράμα της τέχνης φανερώνεται και στα υπόλοιπα κομμάτια του πολιτισμού, όσο αυτός εξελίσσεται μακριά από τον Θεό και έξω από τη σχέση της αγάπης, δηλαδή έξω από την Εκκλησία. Κάθε μορφή πολιτισμού παράγει ωραία και χρήσιμα πράγματα, ταυτόχρονα, όμως, παράγει και σκουπίδια, που καταρρακώνουν τους ανθρώπους. Ο πολιτισμός σαν αποτύπωμα της ανθρώπινης διαδρομής μαζί με την ελπίδα αφήνει και τη δυσάρεστη γεύση της αποτυχίας.

Χωρίς την ευλογία της αγάπης, χωρίς την ευωδία της Εκκλησίας ο πνευματικός πολιτισμός παράγει ιδεολογήματα, φιλοσοφίες και ιδεοληψίες που ταλαιπωρούν τον άνθρωπο. Ο τεχνικός πολιτισμός δημιουργεί συνεχώς καινούργια τεχνολογία, η οποία κάνει τη ζωή πιο

εύκολη και γρήγορη. Ταυτόχρονα, όμως, την κάνει πιο περίπλοκη. Σταδιακά περικόπτει την ελευθερία, δημιουργεί μαλθακότητα, αγκυλώνει τη σκέψη, χτίζει τα πλαίσια της δυστυχίας, καθώς απομονώνει τον άνθρωπο από το περιβάλλον, από τους συνανθρώπους του και από τον Θεό. Ο υλικός πολιτισμός προσανατολίζει τον άνθρωπο στην απόλαυση των αγαθών που του προσφέρει η κτίση. Διδάσκει τον άνθρωπο να χαίρεται με τα αγαθά που κερδίζει από τον κόπο του. Χωρίς Θεό, όμως, κάνει τον άνθρωπο αδηφάγο και πλεονέκτη. Έτσι ο υλικός πολιτισμός μαζί με τα πιο απίθανα αγαθά γεμίζει ταυτόχρονα τον άνθρωπο με άγχος, αγωνία, μοναξιά και απίστευτη κενότητα. Ο πολιτισμός της ψυχής είναι το πιο πολύτιμο αποτύπωμα της διαδρομής μας πάνω στη γη. Η ψυχή ως εικόνα του Θεού διψάει για την κοινωνία της αγάπης, δηλαδή διψάει για την Εκκλησία. Εκτός της Εκκλησίας, όμως, χάνει τον προσανατολισμό της. Χάνει τον πολιτισμό της. Εξακολουθεί να θέλει να αγαπήσει, αλλά δεν ξέρει πως.

Η Εκκλησία, όμως, ως κοινωνία αγάπης είναι πιο μεγάλη από την έννοια του πολιτισμού. Η Εκκλησία προσλαμβάνει τον πολιτισμό και τον καλλιεργεί συστηματικά. Από μόνη της η κοινωνία των προσώπων αυτή καθαυτή είναι στοιχείο πολιτισμού. Έτσι η Εκκλησία είναι συνυφασμένη με τον πολιτισμό. Όχι μόνον τον προσλαμβάνει, αλλά και παράγει πολύ πλούσιο πολιτισμό. Βεβαίως, το έργο της Εκκλησίας δεν είναι πολιτιστικό, διότι είναι σωστικό. Η Εκκλησία υπάρχει για να ενώνει τους ανθρώπους μεταξύ τους και να ενώνει την ανθρωπότητα με τον Θεό. Σ' αυτή την κοινωνία της ενότητας, όμως, παράγεται και αμέτρητος όγκος πολιτιστικών αγαθών. Είναι φυσικό, εφόσον η Εκκλησία ενώνει τα πρόσωπα, να μένει από το πέρασμα αυτών των προσώπων ένα έντονο και ωραίο αποτύπωμα, αφού είναι το αποτύπωμα της αγάπης. Η Εκκλησία δεν είναι πολιτιστικός οργανισμός. Ο πολιτισμός είναι μία έννοια που αφορά τη γη και την κτιστή πραγματικότητα. Η Εκκλησία είναι η πραγματικότητα του ουρανού, είναι η σχέση με την Αγία Τριάδα, είναι η ενότητα που ξεκινάει από τη γη, αλλά πορεύεται πέρα από τον χωροχρόνο. Η Εκκλησία αγαπάει και προσλαμβάνει τον πολιτισμό ως εργαλείο επαφής και σύζευξης. Παράγει πολιτισμό ως φυσικό αποτέλεσμα της ζωής της.

Η διαφορά ανάμεσα στην Εκκλησία και στον κόσμο είναι ότι η Εκκλησία τον πολιτισμό τον μεταμορφώνει, ενώ ο κόσμος τον παραμορφώνει. Η Εκκλησία καθαρίζει την πολιτιστική παραγωγή από τη βρωμιά της αμαρτίας. Ξεχωρίζει από τον πολιτισμό τα στοιχεία που βοηθούν τον άνθρωπο στη διαδρομή της καθαρής αγάπης και στιγματίζει τα στοιχεία που μπλοκάρουν την αγάπη και την αλλοιώνουν. Διαχωρίζει το σωστό από το λάθος, το αγαθό από την πτώση, το αληθινά προοδευτικό από την οπισθοδρόμηση της βαρβαρότητας. Η Εκκλησία δεν

μπλοκάρει, μόνον προειδοποιεί. Δεν εχθρεύεται, δεν αντιμάχεται, μόνον καταθέτει την αλήθεια της παρουσίας του Θεού και την ξεχωρίζει από το ψέμα, που είναι η λησμοσύνη και η άρνηση του Θεού.

Το πιο σημαντικό, όμως, επίτευγμα της Εκκλησίας είναι ότι οδηγεί τον πολιτισμό στην ευχαριστία. Όλες τις μορφές του πολιτισμού η Εκκλησία τις χρησιμοποιεί για να ευχαριστήσει και να δοξολογήσει τον Παντοκράτορα Κύριο. Δίνει στον τεχνολογικό και στον υλικό πολιτισμό την αληθινή αξία. Δεν υπερεκτιμάει τα δεδομένα του τεχνολογικού και υλικού πολιτισμού, αλλά ούτε τα υποτιμάει. Αναγνωρίζει την αξία της τεχνολογίας, της επιστήμης, της ύλης. Δεν στέκεται φοβικά απέναντί τους. Όλα τα χρησιμοποιεί για τη δόξα του Θεού και την αξιοπρέπεια του ανθρώπου. Η Εκκλησία βάζει τα όρια που ταιριάζουν στην τεχνολογία, στην επιστήμη και στην ύλη, για να μην υπερκεράσουν τον άνθρωπο και στο τέλος τον καταδυναστεύσουν και τον αφανίσουν. Απέναντι στην τεχνολογία, στην επιστήμη και στην ύλη προτάσσει την ελευθερία και την αξιοπρέπεια του ανθρώπου.

Η Εκκλησία, επίσης, μεταμορφώνει και τον πνευματικό πολιτισμό. Υιοθετεί τα προϊόντα του ανθρώπινου πνεύματος και τα φωτίζει με το φως του θείου θελήματος. Προσλαμβάνει τη φιλοσοφία σαν εργαλείο έκφρασης του δικού της βιώματος. Δεν αντιμάχεται ιδέες και απόψεις η Εκκλησία, διότι δεν είναι ιδεολόγημα η ίδια. Η Εκκλησία καταθέτει την πραγματικότητα της αγάπης και μέσα σ' αυτή προσπαθεί να βαφτίσει την πνευματική παραγωγή των παιδιών της. Η Εκκλησία οδηγεί την ανθρώπινη σκέψη στην ευχαριστία και στη δοξολογία του Θεού. Κάθε σκέψη, άποψη, ιδέα, γνώμη και θεωρία που λησμονούν ή διαγράφουν τον Θεό, τοποθετούνται από την Εκκλησία στον χώρο του ψέματος. Δεν τα διαγράφει όλα αυτά η Εκκλησία. Προσπαθεί να μπολιάσει μέσα τους την πραγματικότητα του Θεού και έτσι να τα μεταμορφώσει σε μονοπάτια που οδηγούν στην αγάπη Του. Για την Εκκλησία δεν υπάρχουν μονόδρομοι. Όλα τα πνευματικά πολιτιστικά αγαθά μπορούν να είναι ωφέλιμα για τον άνθρωπο, εφόσον τον ανεβάζουν στη θεϊκή αγκαλιά.

Τον πολιτισμό της ψυχής η Εκκλησία τον μεταμορφώνει, καθώς μεταμορφώνει την ίδια την ανθρώπινη ψυχή. Στην ανθρώπινη ψυχή η Εκκλησία αποκαλύπτει τον Πλάστη και Πατέρα της, που είναι το πρότυπο και ο σκοπός της ύπαρξής της. Η ψυχή βρίσκει τη δικαίωση και την ισορροπία της μέσα στην κοινωνία της αγάπης, δηλαδή μέσα στην Εκκλησία. Το θυμοειδές παραμένει μία μυστική δύναμη που ωθεί τον άνθρωπο στον Θεό. Το βουλευτικό και αισθηματικό ομορφαίνει τον άνθρωπο με τις θείες επιθυμίες και την ευλογημένη απάθεια. Το λογιστικό εξαγιαάζεται με τη λογική επίθεση εναντίον του κακού, αφού η αμαρτία είναι ο μεγαλύτερος παραλογισμός. Μ' αυτή την εσωτερική

ισορροπία, που αποτελεί την αληθινή δικαιοσύνη, η ψυχή κρατάει σε υψηλά επίπεδα τον πολιτισμό της. Έτσι ο πολιτισμός της ψυχής γίνεται η ψυχή του πολιτισμού.

Στο κομμάτι της τέχνης η Εκκλησία επιτελεί αληθινά μεταμορφωτικό έργο. Την τέχνη ως αναζήτηση της ομορφιάς τη δικαιώνει. Η Εκκλησία δείχνει στην τέχνη την απόλυτη ομορφιά, που είναι ο Θεός. Καλεί την τέχνη να διακονήσει την ωραιότητα του Θεού. Έτσι μεταμορφώνει την τέχνη από απλή τέχνη σε τέχνη λειτουργική. Η λειτουργική τέχνη ξεκινάει από τα δεδομένα της γης και απογειώνεται στη σφαίρα της άκτιστης χάρης. Η λειτουργική τέχνη δεν αποτελεί απλώς έκφραση της ψυχής ούτε δίνει κάποια μηνύματα ανθρώπινα. Η λειτουργική τέχνη εκφράζει τη θεολογία της Εκκλησίας. Η λειτουργική τέχνη είναι η τέχνη της ευχαριστίας και της δοξολογίας του Θεού. Παίρνει την ύλη και την κάνει πνευματικό εργαλείο. Παίρνει τις αισθήσεις και τις καθαρίζει από την εμπάθεια. Τις φωτίζει με το άκτιστο φως της θεϊκής παρουσίας και τις οδηγεί στην πείνα και στη δίψα της θείας δικαιοσύνης. Παίρνει το χώμα, τη λάσπη, το μάρμαρο, τη ρητίνη, το ψωμί, το κρασί, το λάδι, τη νότα, την κίνηση, το κείμενο, το χρώμα, το ξύλο, το ύφασμα, την κλωστή, το μέταλλο και οποιοδήποτε άλλο υλικό και τα αγιάζει. Η λειτουργική τέχνη τα κάνει όλ' αυτά προσευχή. Τα βάζει να δουλέψουν για την ευχαριστία προς τον Θεό, που τα χάρισε στους ανθρώπους. Η λειτουργική τέχνη είναι το πλήρωμα του πολιτισμού. Είναι το ανώτερο πολιτιστικό αποτύπωμα που μπορεί να αφήσει ο άνθρωπος πίσω του. Ο ύμνος, η εικόνα, το ξυλόγλυπτο, το αρχιτεκτόνημα, το κέντημα, το ύφασμα, το κόσμημα, το θυμίαμα, ο χορός, ακόμη και το μαύρο κάρβουνο, όλα γίνονται διάδρομοι και παράθυρα που φανερώνουν τον Θεό, γίνονται γέφυρες που ενώνουν τον πιστό με τον Κύριο μέσ' από την προσευχή και την ευχαριστία. Η λειτουργική τέχνη είναι η υπέρτατη κατάθεση της Εκκλησίας στην ανθρωπότητα και η υπέρτατη προσφορά της ανθρωπότητας στον Θεό.

Μέσα στην Εκκλησία ο πολιτισμός γίνεται προσφορά και αναφορά στον Θεό. Η Εκκλησία παίρνει τον διαβρωμένο πολιτισμό από την πτώση και τον μεταμορφώνει σε εργαλείο σωτηρίας. Ολόκληρη η πραγματικότητα του ανθρώπου γίνεται μία μυσταγωγία μέσα στην Εκκλησία. Όπως στη Θεία Λειτουργία έχουμε τη στιγμή της αναφοράς, κατά την οποία προσφέρουμε στον Θεό τα τίμια δώρα, για να τα αγιάσει και να μας τα αντιπροσφέρει ως δικό Του Σώμα και Αίμα, έτσι και στη ζωή της Εκκλησίας προσφέρουμε στον Θεό κάθε δικό μας πολιτιστικό αποτύπωμα, για να το αγιάσει και να μας το αντιπροσφέρει ως εργαλείο και ευκαιρία ένωσης μαζί Του. Έτσι ο πολιτισμός γίνεται ευχαριστιακό γεγονός.

Σ' αυτό το σημείο ταιριάζουν πολλά συγχαρητήρια στην Εκκλησία της Αιτωλοακαρνανίας και στον Σεβασμιώτατο Ποιμενάρχη της κ. κ. Δαμασκηνό για τη δημιουργία αυτού του πολιτιστικού φορέα, που είναι το Ίδρυμα Πολιτισμού «Άγιος Ευγένιος ο Αιτωλός» της Ιεράς αυτής Μητροπόλεως. Οι πολυποίκιλες και επιτυχείς δράσεις του Ιδρύματος αποδεικνύουν πως η Εκκλησία δεν δημιουργεί ακόμη έναν πολιτιστικό φορέα ανάμεσα στους τόσους άλλους που υπάρχουν. Η Εκκλησία παίρνει τον πολιτισμό και τον μεταμορφώνει σε ευχαριστιακή δοξολογία προς τον Θεό. Οι άνθρωποι που πλασιώνουν τούτο το Ίδρυμα δεν είναι μόνον άνθρωποι της κουλτούρας και της διανόησης. Είναι αληθινοί εραστές και εργάτες του θείου θελήματος, λειτουργοί του εκκλησιαστικού σώματος, βραχίονες της αληθινής αγάπης, όπως αυτή σχεδιάζεται και εφαρμόζεται από τον Ποιμένα και Πατέρα αυτής της τοπικής εκκλησιαστικής κοινότητας. Ταπεινά ευχόμαστε αυτό το ευχαριστιακό έργο να συνεχίζεται με απόλυτη επιτυχία για πολλές δεκαετίες ακόμη. Μακάρι οι επίλοιπες γενιές να γιορτάσουν τα διακόσια χρόνια του Ιδρύματος με τη λαμπρότητα που γιορτάζετε φέτος τα διακόσια χρόνια από την ηρωϊκή έξοδο του Μεσολογγίου!

Κλείνοντας, να πούμε ότι ο σκοπός όλης της δημιουργίας είναι η υπέρβαση των πάντων. Κατά την έσχατη και όγδοη ημέρα της Δευτέρας Παρουσίας του Κυρίου τα πάντα θα καταργηθούν. Ο ανθρωπίνος πολιτισμός θα δώσει τη θέση του στην πραγματικότητα του Παραδείσου. Εκεί ο άνθρωπος δεν θα αφήνει πίσω του κάποιο αποτύπωμα, διότι θα βυθίζεται και θα ανεβαίνει συνεχώς από δόξα σε δόξα μέσα στην άκτιστη λάμψη της θεϊκής αγάπης. Εκεί δεν θα παράγει, μόνον θα απολαμβάνει «τον ήχο των εορταζόντων» και την απέραντη ηδονή «των καθορόντων» το άρρητο κάλλος και την απόλυτη ομορφιά των Τριών Προσώπων της Τρισηλίου Θεότητας. Εκεί, στον τελικό θρίαμβο της Εκκλησίας, η αγάπη θα είναι το υπέρτατο βίωμα, η ολοκλήρωση του πολιτισμού και η αδιαμφισβήτητη δόξα της ανθρωπότητας.